

Werk

Titel: Herbarium Amboinense, plurimas conplectens arbores, frutices, herbas, plantas ter...

Jahr: 1743

Kollektion: Zoologica

Werk Id: PPN369546733

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PID=PPN369546733> | LOG_0166

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=369546733>

Terms and Conditions

The Goettingen State and University Library provides access to digitized documents strictly for noncommercial educational, research and private purposes and makes no warranty with regard to their use for other purposes. Some of our collections are protected by copyright. Publication and/or broadcast in any form (including electronic) requires prior written permission from the Goettingen State- and University Library.

Each copy of any part of this document must contain there Terms and Conditions. With the usage of the library's online system to access or download a digitized document you accept the Terms and Conditions.

Reproductions of material on the web site may not be made for or donated to other repositories, nor may be further reproduced without written permission from the Goettingen State- and University Library.

For reproduction requests and permissions, please contact us. If citing materials, please give proper attribution of the source.

Contact

Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen
Georg-August-Universität Göttingen
Platz der Göttinger Sieben 1
37073 Göttingen
Germany
Email: gdz@sub.uni-goettingen.de

CAPUT TERTIUM.

III. HOOFDSTUK.

*Grossularia domestica. Nuno Haueffi.**De tamme Grossularia ofte Bessé-Boom.*

Secundam Varingæ classem voco *Grossulariam* a copiosis ejus fructibus, qui forma *Grossulorum* plurimi ex ramis progerminant, hæc autem classis pauca emittit fila seu chordas ex ramis suis, plurimasque habet varietates, quas omnes recolligere vix possum, primarias vero ejus enumerabo, quas divido in domesticas & silvestres.

Primo *Grossularia domestica* seu *Nuno*, non ita dicitur, acsi ab hominibus colenda & propaganda esset, sponte enim sua in filvis proprie crescit, sed quia homines eam quam maxime expetunt, sique hanc inveniant, sollicitè illam colunt ob foliorum usum, quam ob rem per stipites etiam prope ædes plantatur, ubi in ingentem & late extensam excrescit arborem, solitario excrescens trunco, qui vero ex pluribus aliis videtur quasi compositus, & prope radices magnas satis format cellulas seu cameras, quæ hominum lateribus inservire possunt.

Ejus ramuli sunt longi & graciles, quibus plurima insident folia folitaria & irregularia, minora & angustiora, quam in præcedentibus speciebus, vulgaris formæ uti Mangæ, oblonga nempe, quinque, sex, & septem pollices longa, vix binos lata, albis ac purpureis costis pertexta, quæ in arcus desinunt, quarum interstitia tenuissimis venulis, more Varingarum, pertexta sunt, atque abrupta innoxium fundunt lac, quod & ubique in cortice observatur, tenera autem hæc folia saporem habent mollem & dulcem, quæ & albicant, atque intra biduum post novilunium progerminant, hæc enim tantum edulia sunt: Vetusta vero sunt dura, glabra, nec ullo modo hirsuta: Cuncti hujus arboris ramuli referti sunt copiosis grossulis, ita ut vix dignosci possint, quisque vero grossulus magnitudinem gerit Pisi, parvoque continetur pericarpio, quod brevi sustinetur petiolo, estque primo pallide virens, nigricantibus punctulis notatus, ac deum intensè luteum gerit colorem, seu rufescit, nunquam vero mollescit, & intus repletus est granulis, estque siccus, atque hominibus insipidus.

Arboris lignum magis albicat quam præcedendum, est autem etiam succolum, molle, facile exsicandum, sed non durabile: Hæc vero species nulla vel rara ex ramis suis emittit filamenta, excepto quod in quibusdam locis breviter dependeant fila, ita ut optimam arboris repræsentet formam circa hominum ædes.

Anni tempus. Uti dictum fuit, plerumque die subsequente plenilunium cornicula ista longa sese aperiant, atque in foliola explicantur, quæ per tres dies mollia sunt & edulia, non autem ita præcise suum observant tempus, ita ut aliquando per binos dies citius vel serius excrescant. Fructus ab avibus comesti, atque inter saxa vel in putridam arborem decedentes per secessum, in arbusculas excrescunt, quæ transplantari possunt, alioquin longa emittit flagella, per quæ proximæ sese necit arbori, multis quasi brachiis sese extendens, atque tali modo circa istam novum format truncum.

Alterâ hujus Varingæ varietas præcedenti similis est, excepto quod folia sint paulo longiora, obscure virentia; sique tenera, rubentia, faporis aciduli, ac proinde non ita grata, quam ut cruda edantur; Fructus ejusdem sunt formæ & magnitudinis, sed rariores in ramis observantur, ac tardissime maturescunt.

Tertia varietas quam maxime differt a binis prioribus, hancque ad parvifoliam reducerem, sed communem sequi cogor methodum, quum a vulgo ad *Nuno* edule revocetur, ejus folia minora sunt quam præcedentium, tenuiora, & glabriora, quatuor & quinque pollices longa, binos lata, nec costæ multum protuberant, nec adeo parallelæ sunt, interstitia alio itidem modo constituta sunt, juniora autem folia albicant ac splendent, atque circa novilunium sese aperiant: Fructus rari sunt & rotundi, uti in parvifolia specie, eodem quoque modo plura ex ramis emittit filamenta ruffa seu mellini coloris, quæ instar filorum navigii dependunt, sique suæ committantur naturæ, terræ sese implantant, novosque formant truncos.

Nomen.

Het tweede geslacht van de Waringe-bomen, noem ik *Grossularia*, van de veele vruchten, die men ingedaante van kleyne *Vygjes*, overvloedig aan alle de takken ziet, en geeft dit geslacht mede weinig draden of koorden uyt zyne takken, maar 't heeft veele veranderingen, die ik niet al ontbouden heb, ten principaalsen verdeel ik 't in tam, en wild.

1. *Grossularia domestica*, of tamme *Nuno*, zo niet genaamt, als of ze van menschen moesten voortgeteelt werden, want zy waft eygentlyk van zelfs in 't wild, maar om datze de menschen geern bavenen, als ze dezelve vinden, wegens 't gerief der bladeren, en ook tot dien eynde met stokken by baare woningen planten. 't Werd een zeer bogen en wyd uytgebreyden boom, met een enkelde stam opschietende, maar die uyt veele armen zamen gezet schynt, en by de wortels groote kamerijes of cellen makende, daar in men zig verbergen kan.

De ryskens zyn lang en rank, daar aan staan veele bladeren, enkeld en zonder ordre, kleender en smalter dan aan 't voorgaande geslacht, van gemelde fatzoen als *Mangas* bladeren, te weten langwerpig, vyf, zes, en zeven duymen lang, schaars twee breed, met witte en parallelle ribben, die met haar bogen sluyten, welkers tusschenplaatzen met fyne adertjes na de manier van de *Waringe* doorweven zyn, en afgebroken, een onschadelyke melk uytgevende, gelyk ook over al de schorsse, van smaak mals en zoet, inzonderheid de jonge bladeren, die witachtig zyn, en een dag a twee na de nieuwe Maan haar openen, want die alleen zyn tot eeten bequaam: De oudere werden hard, glad, zonder eenige ruygte, alle de takjes hangen zeer vol kleyne *Vygjes*, dat men ze qualyk bekennen kan, en yder *Vygje* is in de grootte van een *Ervet*, en staat op een kleen bordje aan een kort steeltje, eerst bleek-groen, met swartachtige puntjes, ten laatsten hoog-geel of ros, nooit weekwerdende, binnen kleen-korlig, droog, en zonder smaak voor de menschen.

Het hout is witter dan aan 't voorgaande geslacht, mede zappig, week, ligt opdragende, en niet durabel; deze soorte geeft geene of weinig touwen van baare takken, behalven dat men hier en daar korte draden ziet afhangen, zo datze de beste fatzoen van een boom maakt, te weten omtrent de woningen der menschen.

Sayzoen. Als gezegt, ziet men gemeenelyk een dag na de nieuwe Maan, de lange boorentjes haar openen, en in bladeren uytbreyden, die dan in drie dagen mals en eetbaar zyn, doch zy houden zo precies haar tyd niet, dat men ze niet een paar dagen vroeger of later vind. De vruchten van de *Vogelen* gegeten, en door den afgank tusschen stenen en in een verrotte boom vallende, schieten op kleyne boompjes, die men dan verplanten kan, anders wert het een lange rank, die aan de naaste bomen oploopt, met veele armen omgeven, en zo metter tyd om dezelve een nieuwe stam formeert.

De tweede verandering van deze *Waringe*, is de vorige gelyk, behalven dat de bladeren wat langer zyn, donker-groen, en als ze jong zyn rood-achtig, van smaak zuur-achtig, en dierhalven zo aangenaam niet om raauw te eeten. De vruchten zyn van het zelfde fatzoen en grootte, dog staan ydelere aan de takken, en werden langzaam ryp.

De derde verandering verschildt vry wat van beyde de vorige, en ik zou deze onder 't kleenbladige geslacht rekenen, dog ik moet de gemeene man volgen, die ze onder de eetbare *Nuno* teld. De bladeren zyn kleender als de vorige, dunder, en gladder, vier en vyf duymen lang, twee breed, de ribbetjes steken niet verre uyt, en lopen zo parallel niet, ook zyn de tusschenplaatzen op een andere manier geadert, de jonge zyn witachtig en glimmend, openen zig omtrent de nieuwe Maan. De vruchten zyn weinig en rond, gelyk aan de kleenbladige, op dezelfde manier geeft 't ook veele draden over al uyt zyne takken, ros of boning-verwig, die als zeylgaren afhangen, en als men ze begaan laat, baar in de aarde waft maken, en nieuwe stammen formeeren.

Naam.

Nomen. Latine *Grossularia Domestica*. Malaice *Daun Ulang Ulang*, atque *Daun Salari Boelang*, h. e. folium lunæ & unius diei, ob dictam rationem; vulgo autem vocatur *Sajor Nuno*, Amboinice *Nuno Haueffi*, & tantum *Nuno* quo nomine generaliter omnes *Varingæ* edules indigitantur. Macassarice *Darestera* & *Bonga Jangan*. Balaice *Gresslek*.

Locus. Hoc genus in omnibus Orientalibus insulis notum est, in Amboina vero potissimum occurrit in Hitoe ora.

Ufus. Hæ *Varingæ* plerumque circa ædes coluntur, quæ per stipites in foris vel latis areis propagantur ob magnum foliorum usum, quæ a vulgo avidissime cruda eduntur ad pisces & Bocassan, non quidem ad stomachum replendum, sed ad appetitum excitandum; fatua enim & lactescentia folia cum levi adstrictione quam aptissima sunt in condimentis acidis & acribus, ut impediunt abdominis tormina: Hunc in finem plerumque, uti dictum fuit, tenera eliguntur folia, quæ circa novilunium propullulant, & generali nomine *Ulang Ulang*, h. e. folium repetitionis vocantur, quem in finem in foro etiam prostant venalia in fasciculos conlecta: Fructus ab hominibus non expectantur, sed avium cibo inferviunt.

Quum anno 1654. hostile propugnaculum Laäla in parva Cerama occuparemus, in ipso ingentem hujus *Varingæ* arborem inveniebamus, quæ refertissima erat chordis ac filis istis, sed quæ potissimum abscissa erant, atque edocebamur, filamenta ista ibi masticari, eorumque succum deglutiri, atque vulneri inposita, optimum esse antidotum Macassarensium vulneribus venenatis per tela inflictis, si non nimis gravia & atrocia essent, eludebant enim sæpe hoc medicamentum, cæterum contra venenatos pisces, Cancros, similiaque adhibentur & decantantur, uti & illa parvifoliæ speciei: Similis *Varinga* videtur esse illa, quæ in Arakan & Pegu occurrit, quæ flagellis suis ingentes & crassos complectitur palos ex *Metrofidero* formatos, quibus Elephantæ adligantur, quos intra paucos annos ita obtegunt, ut dignosci nequeant.

Ad hoc quoque caput refero *Varingam Funicularis*, quum a prima eduli *Nuno* adeo parum differat, ac forte sensim in illam degeneret, constat autem ex longis, rotundis, & ligneis flagellis, quæ sese per radículas cunctis nectunt arboribus, atque in multos dividuntur ramos, teque circa ramos veræ arboris adeo volvunt, ut ipsius coma inferior vix cognosci possit. Ejus folia sunt solitaria & vaga, majora quam in prima specie, illisque *Lansii* similia, sed flaccidiora magisque virentia, palmam longa & ultra, binos cum dimidio digitos lata: tenera autem flavescunt seu pallide albescunt, ac glabra sunt, costis albis pertexta, cuivis fere folio viride obponitur corniculum, quod junioris folii est rudimentum; ex ipsis vero ramis grossuli excrefcunt bini ternive, simul paulo majores quam in præcedentibus, primo virides, dein lutei & ruffi, sique maturi, fatue dulcescunt, Ficorumque saporem referunt, raro autem inveniuntur, maturescunt vero Decembri & Januario: Si tenera sæpe abrupantur folia, vel si alias adtingere nequeat arbores, in humilem excrefcit fruticem.

Nomen. Latine *Varinga Funicularis*. Malaice *Waringin* seu *Nuno Batali*. Amboinice in Hitoe *Iffeputi* & *Moöputi* ab albedine flagellorum & juniorum foliorum.

Ufus. Tenera folia cruda edulia sunt, eundemque cum præcedentibus gerunt saporem, quique accurate attendit, comperiet sensim in eandem degenerare arborem, ut vero vulgarem sequeretur usum, tanquam diversam speciem seu varietatem hic eam descripsi & notavi.

Si hæ species in silvis crescant, nec ab hominibus vexentur, raram formant congeriem seu intricacionem, ita ut quis putaret vetus esse templum multis subfultum fulcris, cujus perfecta icon huic subijcitur capiti, & pars quædam in fronte seu titulo hujus libri occurrit.

D. O. Dapperus hanc vel similem describit *Varingam* in Madagascara, istaque lingua vocat *Nounouck*, quod nomen cum Amboinensi fere penitus convenit: Folia ipsi tribuit *Pyri*. Fructus vero *Voa Nounouck* dicti,

Naam. In 't Latyn *Grossularia Domestica*. Op Maleyts *Daun Ulang Ulang*, ook *Daun Salari Boelang*, dat is blad van de Maan, die een dag out is, om voorschreeve reden; in 't gemeen *Sajor Nuno*. Amboinsch *Nuno Haueffi*, en slegts *Nuno*; met welke naam in 't gemeen alle eetbare *Waringen* betekend werden. Op Macassars *Darestera* en *Bonga Jangan*. Baleyts *Gresslek*.

Plaats. Dit geslagt is in alle Oosterse Eylanden bekend, op Amboina valt het meest op de Kust van Hitoe.

Gebruik. Men bavent deze *Waringe* gemeenelyk omtrent de woningen der menschen, werdende met stokken op de marktplaats of groote pleynen geplant, wegens 't groot gebruyk van de bladeren, die 't gemeene volkje zeer graag raauw eeten, tot allerhande visch en Bocassan, niet om den buyk te vullen, maar om appetyt te maken, want de lasse en melkachtige bladeren een zoete zamentrekking by bun hebbende, zyn zeer bequaam by alle scherpe en zuure saucen, om te beletten dat ze geen snyding in de buyk maken. Hier toe neemt men, als gezegt, gemeenelyk de jonge bladeren, die omtrent de nieuwe Maan voortkomen, en met een generalen naam *Ulang Ulang*, dat is folium Repetitionis genaamt, tot welken eynde men ze ook met bosjes op de markt verkoopt. De vruchten werden van de menschen niet gezogt, maar tot spys van de vogels gelaten.

Als wy in 't jaar 1654. de vyandlyke Vesting Laäla op kleyn Ceram inkregen, vonden wy daar in een groote *Waringe*-boom van dit geslagt, die vol touwtjes en korden bing, maar meest afgesneden, daar verstonden wy, dat diergelyke worteltjes geknowwt, en het zap ingeswolgen, ook op de quetzuure gelegt, een tegenbaat ware tegen Macassars spatte-gift, als 't niet van 't sterkste was, want het saljeerde zontyds; anders werdenze mede tegens alderhande vergiftige visschen, Crabben &c. gebruykt, en geroemd, gelyk mede die van 't kleenbladige. Diergelyke *Waringe* schynt te zyn, die men in Arakan en Pegu vind, dewelke met hare ranken de groote en dikke palen omvat, van Ixerhout gemaakt, en daar men de Olipbanten aanbind, die ze in weinig jaren zo bedekt, dat men ze niet meer bekenen kan.

Zo breng ik onder dit Kapittel de *Varinga Funicularis*, dewyl ze van de eerste eetbare *Nuno* zo weinig verschilt, en misschien met de jaren dezelfde boom wert, 't zyn lange, vande en houtachtige ranken, die zig met veele worteltjes aan allerhande bomen vast maken, en in veele takken verdeelen, bun om de takken des regten booms zodanig slingerende, dat men des zelfs onderste loof kwalik bekenen kan. De bladeren staan enkeld en ydel, grooter dan aan de eerste zoorte, en die van *Lansii* gelyker, dog slapper en ligter-groen, een hand lang of meer, twee en een half vinger breed; de jonge zyn geelachtig, of bleek-wit, en glad, met witte ribben doortogen, schier tegen ieder blad over staat een groen boorentje, 't schepzel van een nieuw blad. Uyt de takken zelfs wassen de *Vygjes*, twee en drie by malkander, wat grooter dan de vorige, eerst groen, daar na geel en ros, ryp zynde, laf-zoet, en na *Vygen* smakende, men vind ze weinig, en zo veel niet aan de takken als aan 't vorige: Zy rypen in December en January; als men de jonge bladeren dikwils afbreekt, of als 't geen boomen bereyken kan, blyft het een lage struyk.

Naam. In 't Latyn *Varinga Funicularis*. Op Maleyts *Waringin* of *Nuno Batali*. Amboinsch op Hitoe *Iffeputi* en *Moöputi*, van de wittigheid der ranken en jonge bladeren.

Gebruik. De jonge bladeren zyn zeer bequaam om raauw te eeten, en van dezelfde smaak als de voorgaande, en die 'er wil op letten, zal buyten twyffel bevinden, dat 't metter tyd een boom word, echter om de gemeene fleur te volgen, heb ik 't by provisie voor een byzondere zoorte aangeteykent.

Als deze zoorten in 't wild staan, en van de menschen ongemoeit blyven, zo makenze een zeldzame verwarring, dat men ze voor een oude Kerke met veele pilaren zoude aanzien, waar van de volkomene figuur by dit Kapittel, en een gedeelte daar van op 't Titel-blad dezès Boeks te zien is.

D. O. Dapper beschryft deze of diergelyke *Waringe* in zyn *Madagascar*, en noemtze in die *Landtale Nounouck*, schier 't eenemaal met de Amboinsche naam overeenkomende. Hy beschryft hem met bladeren als die van den *Peerg-*

dicti, h. e. fructus *Nounouk*, seu *Ficus Indica* saporem ac formam gerunt *Marfilienfium Ficum*, arbor incisa lac fundit, ex cortice funes fabricantur.

Peere-boom. De vruchten *Voa Nounouk* genaamt, dat is vrucht van de *Nounouk*, of *Indiaansche Vygeboom*, hebbende de smaak en gedaante van *Marfilische Vygen*, de boom doorgesneden geeft melk, de schors is goed om touw van te maken.

Tabula Octogesima Septima

Grossulariam exhibet domesticam ramis suis, flagellis, ac filamentis miram arboris formam præbentem.

De zeven- en tachtigste Plaat

Vertoont een tamme *Grossularia* ofte *Besse-boom*, met zyn takken, ranken, en touwen, een wonderde gedaante van een boom uytmakende.

Tabula Octogesima Octava

Ramum exhibet *Grossularia* domesticæ, foliis ac fructibus conspicuum.

De acht- en tachtigste Plaat

Vertoont een Tak van de tamme *Besse-boom*, met zyn bladen en vruchten verbeeldt.

CAPUT QUARTUM.

Grossularia silvestris. *Issepoeiti*.

Grossularia silvestris cognominatur quoque alba ab albo trunci cortice, estque arbor alta & ample extensa, ejusdem formæ cum præcedentibus, aliquando etiam altior est; Hujus vero folia oblongiora sunt & majora, in longiorem apicem desinentia, sex, octo & novem pollices longa, binos ac tres lata, ad tactum rugosa, ac tenera pilosa sunt, uti & ipsorum petioli & ramuli, non autem ita apte cruda edi possunt ac præcedentium.

Fructus eandem habent formam instar minorum nempe *grossulorum*, superius fovea inpressi seu umbilicati, inferius acuminati ac rugosi, plerumque lutei ac rufi, sensimque nigricantes, quum & *Ficum* saporem æmulantur, bini ternique simul prope quodvis folium dependent ex brevibus incurvisque petiolis.

Arboris lignum est album, ac durius quam præcedentium, hæc species primum quoque flagella emittit, quæ arbores adstantes complectitur, hasque sensim enecat, tumque ejus folia sunt maxima & ampla, albicantia, & quam maxime pilosa, ac quodammodo apta ad *Ulang Ulang*. Raros vel nullos fere fructus tum producit, atque a plebe flagellum censetur esse peculiare, quod erroneum; Expertus autem fui, sensim in arborem excrefcere, licet varias ejus observaverim varietates. Quæ enim in nudis crescit scopulis, breviora ac duriora gerit folia quam quæ in silvis arbores adscendit, atque unius folia longe pilosiora sunt illis alterius, sunt etiam quædam folia latiora & rotundiora, quæ omnes varietates oriuntur ex solo, in quo crescut: quum in arborem excreverit, ejus rami fila quoque emittunt quæ instar filorum navigii deorsum dependent, sed rara sunt, quæque hinc inde radices terræ inmittunt.

Mira hujus speciei forma obcurrit ad plagam *Euri magnæ viæ*, quæ ab *Hitalamma*, directe per regionem *Hiroes* decurrit ad altas silvas: Arbor oblique penitus locatur, acsi a vento disjecta esset, verasque ejus truncus adeo perforatus & distinctus est, acsi opus esset cancellatum ab artifice elaboratum, ex ejus vertice longa dependent mellina fila, ex quibus sensim excrevisse videntur bini alii trunci, viri crassitiem habentes, qui longe a radicum ortu remoti sunt, suntque incurvi admodum & sinuosi, qui mirum præbent adspectum, ex iis enim diversa & alia dependebant fila, quorum quodvis circa terram bifidum est, sique terram adtingant, parvis filamentis sese ipsi infigunt, concrescunt, atque unicum constituunt truncum.

Nomen. Latine *Grossularia silvestris* & alba, ab albo trunci colore. Amboinice *Issepoeiti*, *Issepotel*, & *Issepoeiter* ob eandem rationem. Quibusdam dicitur *Nuno Hauesse poeti*. Lahonenses ipsam vocant *Peylale*.

Locus. In altis crescit montibus, atque hinc inde in rupibus, atque ubi multi lapides sibi incumbunt, uti hanc ubique fere reperi in vetustis & prolapsis castellis indigenarum, ac præsertim in monte *Lucieela* in promontorio *Quimelahas*, quod anno 1637 a *Guber*.

IV. HOOFDSTUK.

De wilde Besse-Boom.

De wilde *Grossularia* wert ook de witte genaamt van wegen de schorsse aes stams, en is een booge wyd-uytgebreide boom, van dezelve gedaante als de voorgaande, of wel zo groot. De bladeren zyn langwerpiger en grooter, met een langer spits, zes, acht, en negen duymen lang, twee en drie breed, rug in 't aantasten, en de jonge merkelyk baayrig, gelyk ook baare steelen en takjes, zo bequaam niet om raauw te eten, als de voorige.

De vruchten zyn van dezelve fatsoen, te weten als kleyne *Vygjes*, voor met een kuytje of navel, agter toegespits, of rimpelig, meest geel en ros, langzaam swartachtig werdende, wanneer zy wat na *Vygen* smaken, en hangen gemeenelyk twee en drie by ieder blad, op korte kromme steeltjes.

Het hout is wit, en wat harder dan het voorgaande, dan eerste is insgelyks eerst een touw, dat met lange ranken de boomen oploopt, en dezelve metter tyd verstikt. De bladeren zyn als dan zeer groot en breed, witachtig, dog zeer baayrig, en eenigzins bequaam tot *Ulang Ulang*. Weynige of geene vruchten draagt het als dan, en 't gemeene volkje rekent 't mede voor een byzonder touw, 't welk onwaar is, want ik genoegzaam ondervonden heb, dat 't metter tyd een boom word, hoewel ik verscheide veranderingen daar aangemerkt heb: Want dat op de bloote klippen wast, heeft korter en harder bladeren dan 't geene in de bosschen de boomen oploopt, en dan is 't eene ook veel bayriger dan het ander, ook met breeder en ronder bladeren, 't welk alle veranderingen zyn; na de grond, daar 't staat, als 't een boom geworden is, zo geven zyne takken ook draden uyt, die als zylgaren na beneden hangen, dog weynige, die hier en daar weder inwortelen.

Een smaakze gedaante van deze zoorte vind men aan de zuyd-oost zyde van den grooten landweg, die van *Hitoelamma* dwers over 't land *Hitoe* gaat, in 't booge woud. De boom staat gantsch schuyns, als of hy van de wind omgewaayt was, en den principalen stam is zo doorbroken en doorvlogten, als of het een konstlyk traliëwerk was van een Beeldhouwer uytgesneden; van zyn top hangen lange boning-verwige draden af, van dewelke schynen metter tyd gekomen te zyn twee andere stammen van een volkomen mans dikte, en verre van de hooftwortel afstaan, zeer krom en bogtig, vreemd om aan te zien, want daar bingen nog verscheide strengen af, yder draatje omtrent de aarde zig in twee verdeelende, en die de aarde raken, maken zig met veele kleene vezelingen daar aan vast, groeyen aan malkanderen, en werden tot eenen stam.

Naam. In 't Latyn *Grossularia silvestris* & alba, van de witte couleur des stams. Amboinisch *Issepoeiti*, *Issepotel*, en *Issepoeiter*, om dezelve reden. Zommige *Nuno Hauesse poeti*. De *Laboenzen* noemen hem *Peylale*.

Plaats. Hy wast in 't booge gebergte, en hier en daar in de klippen, en waar veele steenen op malkanderen leggen, gelyk ik hem dan meest over al gevonden heb in de oude vervallene en afgesmette Forten der *Inlanders*, met namen op den berg *Lucieela*, op een punt van des *Quimelahas*.